

FEDERÁLNÍ

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ

K č. j. 013.519/78-OMO

Příloha II

31
13

Projev ministra zahraničních věcí ČSSR s. B. Chňouška

Vážený soudruhu Mladenove,
vážení soudruzí ministři zahraničních věcí,
milí přátelé,

Dovolte mi, abych Vám i já, soudruhu Mladenove, vyjádřil upřímné poděkování za vřelé přijetí a nesmírnou starostlivost, se kterou naši bulharští přátelé připravili tyto podmínky pro druhé zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí členských států Varšavské smlouvy. Doba pro jeho uspořádání již skutečně zcela uzrála. Považujeme jej proto za mimořádně užitečné a potřebné. O to více, že v současné mezinárodní situaci vystupuje do popředí stále evidentněji nutnost společného, koordinovaného postupu zemí socialistického společenství na mezinárodním fóru, abychom proti společné politice Západu postavili naši principiální, společnou, jednotnou politiku.

I při existenci rozvětveného systému dvoustranných konzultací se nám jeví naléhavá potřeba institucionálního vyjádření našeho úsilí o spolupráci, jímž jsou naše zasedání. A právě to je posláním tohoto Výboru ministrů zahraničních věcí, který byl v souladu se závěry Politického poradního výboru Varšavské smlouvy pověřen úkolem dalšího zdokonalení mechanismu politické spolupráce v rámci smlouvy.

Koordinace postupů a sasknutost našich zemí je tak jako dosud základním a prvořadým předpokladem rozvoje naší další iniciativy.

Vážení soudruzí,

oba projednávané body našeho zasedání jsou právě z hlediska dalšího postupu koordinované zahraniční politiky států Varšavské smlouvy výsoce závažné.

Právě v nich se projevuje dialektická jednota našeho boje za politické a vojenské uvolnění mezinárodního napětí v současných podmínkách.

Naše delegace proto s velkou pozorností a zájmem vyslechla vystoupení ministrů zahraničních věcí bratrských zemí. Zejména vystoupení ministra zahraničních věcí SSSR Andreje Andrejeviče Gromyka, které plně podporujeme, přineslo našemu jednání neocenitelnou pomoc svým hlubokým rozbořením současné situace i náměty pro naši společnou aktivní zahraničně-politickou činnost.

Naše setkání se uskutečňuje za situace, kdy v zahraničně-politických vztazích se projevuje na jedné straně postup vpřed směrem k uvolnění, všeobecně uznávaný, i když nikoliv přímočarý, a na druhé straně je to pokračování ba i stupňování horečného zbrojení.

To, čeho jsme při uskutečňování základních cílů naší politiky docílili při upevňování míru dalším snižováním napětí, nestalo se snadno a bez obtíží. Ke všemu, čeho jsme dosáhli, jsme museli protivníka přinutit, nic jsme nezískali zdarma, bez boje. Nyní jde o to dobyté pozice upevnit a hledat možnosti dalšího nástupu.

Jak zdůraznilo 11. plenární zasedání ÚV KSČ v březnu t.r., upevňování mezinárodního uvolnění je proces, probíhající houževnatě a vytrvale krok za krokem. Na jeho pořadu nejsou spektakulární kroky a úspěchy, ale velmi obtížný boj za realizaci již dohodnutého. Vždyť krajně reakční síly v imperialistických státech, a zejména v USA, usilují, aby vytvořily podmínky pro zvrácení pro nás neustále příznivějšího poměru sil a rády by převzaly iniciativu do svých rukou. Za tím účelem se snaží přispůsobit proces uvolnění tak, aby se mohly trvale vměšovat do vnitřních záležitostí socialistických států a jejich suverenity. Vyšly s tzv. obranou "lidských práv" jako ideologickým základem své politiky i diplomacie.

Navíc, zvláště v poslední době, začali vyvolávat nedůvěru k procesu uvolňování. Mluví o tzv. únavě z détente. Nejvýše zdvíhající praporek Helsinek horlivě za ně "bojují", tvrdíce, že v plnění ustanovení tzv. 3. koše se nic nedosáhlo, přestože, jak známo, před Helsinkami byli právě oni největšími odpůrci Helsinek. Rozsévají skepticismus o politice snižování napětí vůbec, přinejmenším v podobě otázek, zda se snižování "vyplatí či nikoliv".

Propagandistická šablona, již se vyznačují tyto názory, by nestála ani za slovo vážné kritiky, kdyby - zřejmě po koordinované domluvě - nezaznívala pouze ze stránek a obrazovek buržoazních sdělovacích prostředků, ale i z úst některých politiků - představitelů vlád. My tyto pseudoargumenty při našich bilaterálních rozhovorech jednoznačně odmítáme, neustále přitom zdůrazňujeme, že nikdo, nikdy a nikde ani nepředpokládal ani nesliboval, že všechny problémy, kterých se za poválečná léta nahromadila celá hora, budou vyřešeny rychle, beze zbytku a hladce. A nikdo také nikdy nedal nikomu žádnou záruku, že proces snižování napětí bude oběobím romantické idylly, nebo jakési iluzorní harmonie myšlení i činu.

Každý realisticky uvažující politik přece musel očekávat - a očekával - nesnadný, nejednoduchý a dlouhodobý, přesto však pozitivní a perspektivní proces tvorby míru. Jinými slovy: politiku, která pouze krok za krokem bude překonávat a vymycovat nebezpečné konflikty a trpělivě hledat možnosti vzájemně výhodné spolupráce.

Proto, nasadíme-li k jejímu dnešnímu hodnocení právě takové střízlivé a jediné přesné a objektivní kritérium, pak můžeme s plnou odpovědností prohlásit, že politika snižování napětí dosáhla v relativně krátkém historickém období zcela zřetelné a neodmítnutelné úspěchy. Zůstává nezvratitelnou skutečností, že až v ovzduší uvolňování vznikly příznivé podmínky pro rozvoj vzájemně výhodných vztahů mezi státy s rozdílným společenským zřízením, považovaných Leninem za objektivní historickou realnost. Nejprůsvětlivějším příkazem toho jsou

výsledky změn nejen v celkové politické atmosféře na našem starém kontinentě, ale i v mikroklimatu střední Evropy, tohoto odvěkého epicentra nekonečných konfliktů, napětí a válek. Dlužno říci, že jsme je dosáhli v obtížném boji; o to více jsou však důležitější a příznačnější.

Ať v Ankaře, nebo Tripolisu, Bělehradě či v Bonnu - když vzpomeneleme pouze příklady z posledního období - diskutující o těchto otázkách jsme zdůrazňovali, že pracující Československa jen díky politice uvolňování se dožili situace, že snad poprvé v historii střední Evropa - svědek tragédií celých národů, Mnichova, okupace řady zemí fašistickým morem a válečných jatek - může plně žít tak prostou a přitom nesmírně vzácnou hodnotou, jakou je již celá třetina století míru. Že jen díky uvolňování napětí jsme se poprvé dožili toho, že byla uznána skutečnost, která se vytvořila v důsledku 2. světové války a po ní. Jinými slovy, byly uznány existující hranice mezi státy v Evropě, včetně hranic mezi oběma německými státy. A tak byla vyřešena, pro nás - po mnichovských zkušenostech - životně důležitá otázka. Naše vztahy s Německou spolkovou republikou byly natolik normalizovány, že mohla být také poprvé v historii uskutečněna jako přímý výsledek snižování napětí - což také bylo v Bonnu představiteli Německé spolkové republiky několikrát zdůrazněno - úspěšná návštěva hlavy československého státu v této zemi.

Také jen v podmínkách pokračujícího uvolňování jsme mohli normalizovat naše vztahy a rozvíjet mírovou spolupráci s Rakouskem, naším jižním sousedem, s nímž jsme měli "své" zkušenosti nejen po dobu 300 let trvající poroby, ale i v době ještě nedávno - což bude dokumentováno i tím, že poprvé od vzniku Československa přivítáme letos u nás hlavu tohoto státu.

Jen díky děláte jsme mohli nejen široce prohloubit a zvýšit existující vzájemně výhodnou spolupráci s takovými zeměmi jako je Francie, Velká Británie či Belgie, ale dokonce i navázat stabilní a mnohostranné vztahy s řadou kapitalistických

zemí, se kterými vzájemné styky v letech před druhou světovou válkou buď byly velmi slabé nebo dokonce vůbec neexistovaly, jako například s Fínskem, Řeckem, Dánskem, Norskem, Tureckem, Itálií, nehovoře již o Portugalsku a Španělsku.

Je snad třeba uvádět ještě další příklady? Jsme přesvědčeni, že tyto zcela hmatatelné argumenty, spolu s mnoha dalšími, představují pro nás, Československou socialistickou republiku, pro všechny země Evropy a celého světa nevyvratitelné důkazy prokazující plodnost politiky uvolňování. Tímto ona sama odpovídá na otázku, zda se "vyplatí či nikoliv". Odpovídá na ni svou vysokou úrokovou mírou mírové rentability.

Současně jsme si vědomi, že uvolnění by se mohlo octnout ve slepé uličce, pokud by nebylo zastaveno horečné zbrojení a pokud by nebyly nalezeny schůdné cesty k odzbrojení. Proto musí být hlavním směrem našeho nápravného úsilí k rozšíření uvolnění i do vojenské oblasti.

Vážení soudruzi,

Nyní mi dovoluňte, abych vyjádřil naše stanovisko k otázce Zvláštního zasedání VS OSN o odzbrojení a k úkolům, které na něm, podle našeho názoru stojí před zeměmi socialistického společenství.

Objektivní naléhavost a nezbytnost zastavení horečného zbrojení a odzbrojení je nyní ve světě pocítována velmi výrazně. Otázky odzbrojení hrají dnes významnou roli i v ideologické bitvě. Hrozba neutronové bomby uvedla znovu do pohybu širokou vrstvu světového veřejného mínění, které v kapitalistických státech bylo v poslední době do určité míry ovlivněno vypjatou kampaní o tzv. vojenském ohrožení z Východu. Také rostoucí aktivita rozvojových zemí při odzbrojovacích jednáních v OSN může vytvořit pro naše společné úsilí výhodnější podmínky.

Domníváme se, že výsledky Zvláštního zasedání by jako minimum měly upevnit pozitivní základnu pro další jednání. Považujeme za správné zaměřit se na něm na prosazování těch konkrétních odzbrojovacích opatření, ve kterých existuje reálná možnost řešení, a usilovat o jejich zásadní přijetí, nebo alespoň o zajištění předpokladů k jejich perspektivnímu sjednání. Schválení alespoň jediné odzbrojovací dohody by nepochybně bylo zásadním politickým úspěchem Zvláštního zasedání a významným potvrzením správnosti a realismu linie socialistických zemí.

Předpokládáme, že Zvláštní zasedání bude vhodným fórem také k tomu, aby na něm země socialistického společenství široce a přesvědčivě prezentovaly svůj celkový zásadní a komplexní přístup k problematice odzbrojení tak, jak se odráží v našich návrzích Deklarace a Akčního programu a rovněž v návrhu na program všeobecného a úplného odzbrojení, který socialistické země předložily nedávno v Ženevě. Považujeme samozřejmě za velmi potřebné získat co největší podporu novým odzbrojovacím návrhům Sovětského svazu. Máme dobrý základ k tomu, abychom si na Zvláštním zasedání zachovali v rukou iniciativu a aby byly smazány snahy, ať již z jakékoliv strany, stavět do cesty úsilí o odzbrojení stále nové překážky, uměle komplikovat situaci nebo získávat jednostranné vojenské či politické výhody.

Na Zvláštním zasedání Valného shromáždění OSN o odzbrojení bychom měli dosáhnout širokého odsouzení vývoje a výroby nových druhů zbraní kromadného ničení a jejich systémů, včetně jaderných neutronových zbraní. Výsledkem by měl být tlak na západní státy, aby souhlasily s jednáním o jejich úplném zákazu, jak to země socialistického společenství letos navrhy v Ženevě.

Principiální postoj Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí a váha světového veřejného mínění v otázce neutronové zbraně vyvolaly již v NATO dezorientaci a donutily Spojené státy k rozhodnutí o dočasném odložení jejich výroby. Je to však zatím jen východisko z nouze, jímž se americká strana snaží uklidnit situaci a zároveň získat pro sebe jednostranné ústupky SSSR v jiných zbrojních oblastech.

Dalším zásadním směrem iniciativy socialistických zemí na Zvláštním zasedání Valného shromáždění by měla být otázka svolání Světové konference o odzbrojení. Je však zde třeba poznamenat, že při našich jednáních se západními představiteli se otázka svolání Světové konference stále častěji stává předmětem rozpaků i sporů při formulacích závěrečných komuniké. Zdá se, že Západ se s touto myšlenkou neztotožnil a považuje její uskutečnění za značně nerealistické. Tím více pozornosti ovšem musíme věnovat této otázce v našich rozhovorech s představiteli rozvojových zemí.

Měřítkem úspěšnosti našeho společného postupu na Zvláštním zasedání bude i to, v jakém stupni se nám podaří prosadit reálný společný program socialistických zemí v odzbrojení do jeho závěrečných dokumentů. Z naší strany vyvineme maximální úsilí k tomu, aby Zvláštní zasedání řešilo, nebo alespoň připravilo vhodnou půdu pro řešení v těchto konkrétních směrech :

Za prvé - přijetí naléhavých opatření k odvrácení rizika nukleární války a k realizaci principu nepoužití síly v mezinárodních vztazích:

Za druhé - široké mezinárodní odsouzení a zákaz vývoje, výroby a použití všech nových druhů a systémů zbraní hromadného ničení;

Za třetí - uzavření mezinárodních smluv o zákazu chemických a radiologických zbraní a o úplném a všeobecném zákazu zkoušek všech jaderných zbraní.

Vážení soudruzi,

v souvislosti s tím je třeba obrátit pozornost na ten fakt, že v souladu s naší informovaností vyspělé kapitalistické státy a zejména členské země NATO zcela zjevně přistupují ke Zvláštnímu zasedání VS OSN nikoli ve snaze posunout jednání o odzbrojení vpřed, ale s hlavním cílem využít je pro své zahraniční i vnitropolitické cíle. Ve své propagandě se snaží soustavně přesvědčovat vlastní veřejnost o úsilí, které prý pro odzbrojení vynakládají. Vůči rozvojovým a nezúčastněným zemím, jejichž požadavky jsou pro Západ většinou nepřijatelné, hodlají se stavět do umírněné role jakéhosi "konstruktivního oponenta". Cíl tohoto snažení Západu je zcela zřejmý: vrazit klín mezi socialistické a rozvojové země, vytvořit u jejich představitelů dojem, že rozpory a potíže v jednání vyplývají výlučně z jakýchsi nepružných stanovisek socialistických zemí. Využívá k tomu zejména nálad mezi některými rozvojovými zeměmi, které přejímají tzv. teorii dvou super-velmocí a kladou na stejnou rovinu Sovětský svaz a Spojené státy americké.

Příkladem tohoto postupu je mimo jiné i oficiální souhlas Západu s částečnou reorganizací odzbrojovacího mechanismu, jak o tom svědčí zprávy, které máme k dispozici. Tak např. Politický výbor EHS počátkem února t.r. zdůraznil, že Zvláštní zasedání VS OSN o odzbrojení údajně bude mít především politicko-propagandistický charakter, což prý předem

vylučuje přijetí jakýchkoliv konstruktivních řešení. Došel k závěru, že je třeba dosáhnout, aby výsledky Zvláštního zasedání vyzněly příznivě pro Západ, což si vyžaduje pečlivou přípravu, zejména z hlediska vypracování promyšlené kritiky postojů socialistických zemí. Jako základní součást postupu členských zemí EHS pro realizaci těchto záměrů označil nutnost získat na svou stranu většinu rozvojových zemí.

K západním návrhům převážně propagandistického zaměření se počátkem t. r. připojila i tzv. iniciativa Francie, která přes snahu vyvolat pozitivní dojem, obsahuje větším dílem těžko přijatelná stanoviska.

Na Zvláštním zasedání o odzbrojení se nepochybně střetneme i s řadou sporných názorů a stanovisek rozvojových a nezúčastněných zemí.

Značné problémy můžeme čekat zejména při hodnocení současného stavu jednání o odzbrojení a dosavadních výsledků na tomto poli. Příčinou toho je zcela negativistické hodnocení některými rozvojovými státy všeho, co bylo v dosavadních jednáních dosaženo. S tím se pojí i další sporný prvek, a sice stanovisko těchto zemí absolutizující úlohu OSN na poli odzbrojení.

Některé rozvojové a nezúčastněné země si dokonce staví cíl, aby jejich skupina ovládala mezinárodní mechanismus pro jednání o odzbrojení. Máme za to, že bude zapotřebí najít způsob, jak tyto sporné otázky s nezbytným předstihem vyřešit a tak, kde se to podaří, najít s rozvojovými a nezúčastněnými zeměmi vzájemně přijatelná stanoviska. Domníváme se totiž, že i přes všechny tyto různé názorové rozdíly

ly, rozvojové a neúčastněné země, již svým objektivním zájmem na odzbrojení v zásadě zůstávají našimi přirozenými spojenci a jsou tedy významnou politickou protiváhou Západu.

Bude též zapotřebí věnovat velkou pozornost tomu, aby se na nejvyšší míru omezil vliv maoistických koncepcí, s nimiž na Zvláštním zasedání hodlá vystupovat ČLR. Bude nutné odhalovat protimírovou podstatu politiky Pekingu a jeho neochotu účastnit se procesu odzbrojení.

Již také z těchto důvodů se domníváme, že závěry Zvláštního zasedání VS OSN o odzbrojení by měly potvrdit historickou správnost a nutnost dosažení vojenského uvolnění na evropském kontinentě.

Vážení soudruzi,

naše loňské zasedání v Moskvě vyjádřilo přesvědčení, že Bělehradská schůzka bude orientována do budoucna a bude vedena úsilím o mír, bezpečnost a spolupráci v Evropě. Vy-
cházelí jsme však z toho, že určité síly v kapitalistických stá-
tech budou chtít zneužít bělehradského setkání k cílům, které neodpovídají duchu a literě Závěrečného aktu. V podstatě se
podařilo, podle našeho hodnocení, splnit hlavní záměry, se kte-
rými socialistické státy do Bělehradu šly. Z hlediska plnění
hlavního úkolu současnosti - upevnění míru a bezpečnosti - by-
lo dosaženo výsledků, které odpovídaly objektivním možnostem
v dané etapě vývoje mezinárodních vztahů. Především byla
potvrzena vůle evropských národů pokračovat v cestě zapo-
čaté v Helsinkách. Uvolnění napětí bylo znovu uzráno jako

hlavní linie rozvoje mezinárodních vztahů, proti níž nelze postavit žádnou jinou rozumnou alternativu. Byl plně uznán význam helsinského Závěrečného aktu a všechny účastnické státy vyjádřily vůli plnit všechna jeho ustanovení. Byly zmařeny všechny pokusy o jeho faktickou revizi, deformaci jeho obsahu a smyslu a nepodařilo se legalizovat vměšování do vnitřních záležitostí socialistických států. Znovu se prokázalo, že pokusy o svedení mnohostranného pozitivního procesu evropského vývoje od jeho hlavního zaměření, nemají žádné perspektivy.

Snahy Západu změnit obtížně vytvořenou rovnováhu sil ve světě a jít přitom mnohdy až na krajní hranici politické únosnosti, vyzkoušet možnost realizace agresivní politiky v podmínkách uvolnění, a to vše při zosťřování ideologického tlaku proti socialistickým státům, poznamenaly ovšem i bělohradské setkání. Je známo, že vedle SSSR byla ČSSR jedním z hlavních terčů těchto útoků, které přes nás směřovaly proti socialistickým státům vůbec. Tato skutečnost je jen dalším potvrzením stávající koncepce diferencovaného přístupu zemí NATO vůči jednotlivým socialistickým zemím, za níž se skrývá marná snaha o oslabení jednoty našeho společenství.

O to důležitější a významnější byla pravidelná spolupráce a koordinace delegací našich zemí. Ze své strany jsme je hodnotili jako velmi účinné. Chtěl bych říci, že hlavní zásluhu na tom měla především delegace SSSR, která principiálně a důsledně prokazovala společně dohodnutou linii a působila konstruktivně ke sjednocování postojů v zásadních otázkách.

Musíme konstatovat, že v Bělehradě převládala uvnitř delegací členských zemí NATO disciplína v dodržování taktických i strategických zásad. Přesto se v této skupině projevovaly i určité taktické rozdíly mezi USA a některými západoevropskými státy, včetně států NATO, v konkrétní vhodnosti některých jejich určitých přístupů z hlediska dlouhodobých

potřeb imperialismu. Tuto skutečnost bychom měli hlouběji analyzovat a v našem dalším postupu plně využívat.

Dovolte mi uvést ještě pro zajímavost, že během nedávné návštěvy s. G. Husáka v NSR, vyjádřil ministr Genscher názor, že jednou z příčin konfliktních situací a potíží na bělehradském setkání byla příliš nízká úroveň delegací.

Proto podle jejich představy na příští schůzce v Madridu by měli jednat ministři zahraničních věcí, neboť jedině oni - znajíce problémy ve všech složitých vazbách a nevidouce je pouze z úzkých strnulých hledisek daných instrukcí - by mohli zajistit jednání ze všech zahraničně-politických aspektů a souvislostí. Buď-li jednání probíhat velmi dobře, bylo by podle něj možné úroveň vedení delegací povýšit. Jestliže by se vyskytly komplikace, pak prý by mohli být vysláni náměstci ministrů.

Není třeba zvláštní důvtipnosti, abychom zjistili, že tento jejich "záměr" z Bělehradu i "návrh" pro Madrid má pouze zastřít to hlavní: že rozhodující příčinou kontraverzí v Bělehradě byly politické a ideologické rozpory a přístupy k jejich řešení.

Dnes by bylo poněkud předčasné předvídat konkrétní mezinárodní situaci, která se do doby madridské schůzky vyvine. Ovšem hrubé obrysy a některé otázky se začínají rýsovat již dnes.

Musíme však počítat s tím, že tato schůzka bude zřejmě probíhat v situaci nepříliš odlišné od bělehradské, neboť nelze předpokládat základní změnu přístupu hlavních kapitalistických států. Současně nelze počítovat i takové skutečnosti, že r. 1980 bude rokem zejména prezidentských voleb v USA, což se obvykle záporně projevuje v jejich zahraniční politice.

Považujeme i nadále důslednou realizaci Závěrečného akta jako jednu ze podstatných součástí čs. zahraniční politiky a v jejím rámci budeme rozpracovávat a cílevědomě prosazovat

návrhy na další upevnění uvolňování napětí. Budeme se současně důsledně zasazovat za dosažení konkrétních výsledků v oblasti vojenského uvolnění a odzbrojení, v rozvoji ekonomické i kulturní spolupráce.

Nezbytným předpokladem této naší činnosti je náš aktivní každodenní přístup i další prohloubení spolupráce a koordinace bratrských socialistických zemí v zahraničně-politické oblasti, jak to demonstruje i duch tohoto druhého zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí zemí Varšavské smlouvy.

Děkuji za pozornost.